

УДК 351.88

DOI <https://doi.org/10.32782/tnv-pub.2023.3.10>

АКТОРИ ГІБРИДНИХ ЗАГРОЗ: СИМБІОТИКА ТА ВИЗНАЧЕННЯ ОКРЕМИХ ДЕТЕРМІНАНТІВ

Хряпинський А. П. – кандидат юридичних наук

ORCID: 0000-0002-2492-051X

У статті комплексно досліджено та висвітлено симбіотику та визначення окремих детермінантів акторів гібридних загроз.

Автором зроблено висновок, що прогрес у соціальних медіа та кіберінструментах розширив можливості впливу на цільові аудиторії та маніпулювання ними, і вони явно використовувалися державними акторами в гібридних кампаніях. Певною мірою це також стосується таких організацій, як Ісламська держава, які керуються радикальними, анти-демократичними планами покарання «невірних» і «еретичного способу життя» на Заході, а також просувають свої програми серед західних країн. Але здатність здійснювати такі дії, щоб завдати шкоди західним суспільствам, поки що була обмежена, за винятком терористичних атак, скоєних прихильниками, натхненними пропагандою та нарративами, які поширюють такі організації. Втім, діяльність радикальних послідовників консервативної ідеології салафітів/джихадистів може слугувати прикладом явного і зростаючого виклику гібридної природи. Акцентовано увагу на тому, що міжнародне середовище безпеки явно змінюється та розвивається, і гібридні загрози дуже пов'язані з цим, адже безпека сама по собі як концепція не дуже чітко визначена і також постійно розвивається.

Всі це свідчать, що експлуатація державами недержавних акторів, вбудованих у цільову державу чи цільову аудиторію, як примножувача сили, швидше за все, буде невід'ємною та зростаючою частиною прояву гібридних загроз у майбутньому. При цьому коли шкідлива діяльність відбувається скоординовано та систематично, дуже ймовірно, що до неї майже завжди будуть залучені недержавні актори, а початкова здатність зрозуміти, чи пов'язана ця діяльність з таємним державним керівництвом і підтримкою, буде дуже обмеженою.

Тому з різних точок зору, не в останню чергу з політичної, знання того, хто є ініціатором шкідливих подій, буде надзвичайно важливим для визначення відповіді та того, як протистояти гібридним загрозам у майбутньому. З цієї причини науковцям і дослідникам вкрай важливо не лише зосереджуватися на поточних подіях, пов'язаних із діяльністю держав у сфері гібридних загроз, важливо також досягти кращого розуміння розмаїття гібридних загроз, щоб мати можливість протистояти постійним проявам майбутніх викликів національній і міжнародній безпеці та обмежувати їхній вплив.

Ключові слова: управління, гібридні загрози, протидія та превенція, інноваційний розвиток, протидія загрозам, превенція загрозам, гібридні загрози в управлінні.

Khriapynskiy A. P. Actors of hybrid threats: symbiotics and determination of individual determinants

The article comprehensively researches and highlights the symbiosis and definition of individual determinants of hybrid threat actors.

The author concludes that advances in social media and cyber tools have expanded the possibilities of influencing and manipulating target audiences, and they have clearly been used by state actors in hybrid campaigns. To some extent, this also applies to organizations such as the Islamic State, which are driven by radical, anti-democratic agendas to punish “infidels” and “heretical lifestyles” in the West, and promote their agendas among Western countries. But the ability to carry out such actions to harm Western societies has so far been limited, with the exception of terrorist attacks by supporters inspired by the propaganda and narratives spread by such organizations. However, the activities of radical followers of conservative Salafi/Jihadist ideology can serve as an example of a clear and growing challenge to the hybrid nature. Attention is focused on the fact that the international security environment is clearly changing and developing, and hybrid threats are closely related to this, because security itself as a concept is not very clearly defined and is also constantly evolving.

All of this suggests that states' exploitation of non-state actors embedded in a target state or target audience as a force multiplier is likely to be an integral and growing part

of the manifestation of hybrid threats in the future. However, when malicious activity occurs in a coordinated and systematic manner, it is very likely that non-state actors will almost always be involved, and the initial ability to understand whether this activity is connected to covert state direction and support will be very limited.

Therefore, from various perspectives, not least the political one, knowing who is the initiator of malicious events will be extremely important in determining the response and how to counter hybrid threats in the future. For this reason, it is imperative for academics and researchers not only to focus on current events related to the activities of states in the field of hybrid threats, but also to achieve a better understanding of the diversity of hybrid threats in order to be able to counter the constant manifestations of future challenges to national and international security and limit their influence.

Key words: *management, hybrid threats, counteraction and prevention, innovative development, countermeasures against threats, prevention of threats, hybrid threats in management.*

Постановка проблеми. Міжнародне середовище безпеки явно змінюється та розвивається, і гібридні загрози дуже пов'язані з цим. Безпека сама по собі як концепція не дуже чітко визначена і також постійно розвивається. Якщо під час холодної війни безпека складалася з військових питань, то після закінчення холодної війни безпека почала визначатись і розумітись ширше, включаючи різні виміри та рівні, такі як особа, сім'я, суспільство, держава, організації, міжнародна система, навколишнє середовище чи людство у цілому. Хоча, слід визнати, що різні країни та регіони по-різному сприймають концепцію безпеки, а отже, і сприйняття загроз також є різним.

Зміни, які ми спостерігаємо протягом останніх двох десятиліть чи близько того, показали, що недемократичні держави або держави, які кидають виклик власній демократії, можуть мати труднощі в досягненні своїх стратегічних цілей шляхом прозорого традиційного впливу за допомогою зовнішньої політики, дипломатії, торгових угод, правових угод тощо. У той же час міжнародний світовий порядок також переживав хвилювання. Конкуренція великих держав зростає в інтенсивності та масштабах, а конкуренція цінностей і наративів знов увійшла у порядок денний. У часи холодної війни існувала конкуренція між комунізмом і капіталізмом, яка переважно базувалася на економічних системах. Демократична державна система розглядалася як найкраще підґрунтя для функціонування економіки, але не як необхідність. Кінець холодної війни розглядається багатьма як доказ переваги ринкової економіки, і цей тип мислення домінував у світовій політиці протягом тривалого часу. Поряд з цим новий шлях Китаю після холодної війни, який поєднує однопартійну політичну систему з капіталістичною економічною системою, довгий час сприймався як щось позитивне. Тому сьогодні існує конкуренція не економічних систем, а державних систем з подібними економічними системами. Іншими словами, ми говоримо про демократичну державну систему проти авторитарної державної системи. Це означає у тому числі переоцінку існуючих альянсів і партнерств, створення певної напруги для світової торгівлі та нових ліній розмежування всередині суспільств. Отже, тепер існує більше акторів, які прагнуть отримати, відновити або переглянути свій статус і кинути виклик нормативному світовому порядку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-прикладні аспекти дослідження гібридних загроз, їх сутності, видової приналежності та акторів досить часто привертала увагу вітчизняних та закордонних вчених, зокрема таких як В. Горбуліна, С. Зубченка, М. Кальдор, Є. Магда, Дж. Маттіс, Ф. Гофман, О. Курбан, О. Литвиненко, О. Рижук, О. Сенченко, Дж. Шмідт та інших. Незважаючи на велику кількість публікацій, питання сутності та основних рис потребує поглибленого аналізу.

Внаслідок чого **метою** даної статті є наукове обґрунтування та дослідження становлення загальнотеоретичних засад симбіотики й визначення окремих детермінантів акторів гібридних загроз.

Виклад основного матеріалу. Оскільки на сучасному етапі державотворення світ став складнішим і пов'язанішим, наголос у дослідженнях переходить від влади, що базується на ресурсах (жорстка економічна та військова сила), до влади, що ґрунтується на відносинах (реляційна влада). Реляційна влада означає владу змінювати переконання, ставлення, уподобання, думки, очікування, емоції та/або схильність інших до дій. Це означає, що вплив на міжнародні справи став складнішим і багатовимірнішим, а не просто ґрунтується на матеріальній силі. Цілі більше не стосуються тільки конкуренції та/або поразки конкуруючих держав, але також включають недержавних акторів, тоді як практика більше не стосується лише військового придбання території, а контролю над населенням [1, с. 30].

Як наслідок, пряме використання військово-центричного підходу вже не є ефективним, як це було раніше. Тому ідея гібридності, яка творчо поєднує нові та старі інструменти, стає привабливою тактикою для тих, хто не має здібностей або можливостей просувати свої стратегічні інтереси іншим чином. Цей тип влади є владою слабких, але якщо слабший актор може вміло поєднати наявні в нього інструменти, створивши таким чином примножувач сили, він зможе кинути виклик навіть найсильнішому. Крім того, у найкращому випадку для ворожого актора, гібридна комбінація допомагає досягти своїх стратегічних цілей без своєчасного виявлення впливу, опору та відповіді. Водночас використання гібридних загроз може знизити та мінімізувати ризик тотальної або відкритої ескалації чи конфлікту. Цей тип тактики може використати можливості, які надає мінливе безпекове безпеки, а також створити нові вразливості та збільшити переваги для майбутнього використання.

Якщо за допомогою комбінації інструментів досягається бажаний ефект, це може кинути виклик суверенітету цільової держави, надаючи ворожому актору можливість просувати свої власні стратегічні інтереси в традиційному дусі гри з нульовою сумою.

Отже, актори, які вдаються до гібридної діяльності, пов'язаної із загрозами, намагатимуться вплинути на алгоритм прийняття рішень об'єктом впливу. У даному разі прийняття рішень має не обов'язково стосуватись якихось доле-носних моментів, а стосуватись, наприклад, окремих ділових угод або місцевих рішень, прийнятих окремими особами під час виборів, рішень, прийнятих особами, які формують місцеву політику, або рішень, прийнятих посадовими особами правоохоронних органів. Але якщо багато подібних ворожих впливів будуть успішними, вони можуть спричинити серйозну загрозу, що є гібридною за своєю природою. Це означає, що подібні впливи і рішення, які вони зумовлюють, потрібно виявляти та протидіяти ним на ранній стадії, про що йшлося у попередньому параграфі. З цієї причини важливо також визначати та вивчати акторів, які стоять за гібридними загрозами.

Діяльність, що стоїть за гібридними загрозами, здійснюється, як правило, акторами з більш-менш авторитарними або тоталітарними поглядами на владу. Мета полягає в тому, щоб націлитися на системну вразливість демократій, використовуючи всі інструменти, які є в розпорядженні авторитарної держави. Демократичні держави також можуть, зіткнувшись з ворожим втручанням, здійснювати відповідні гібридні контрзаходи, але існують значні відмінності порівняно з діями, вжитими авторитарними державами.

Ф. Гоффман зазначає наступне щодо гібридних акторів і того, як вони створюють ефективний механізм впливу: «Гібридні війни можуть вести як держави, так і різноманітні недержавні актори. Ця мультимодальна діяльність може проводитися окремими групами або навіть однією особою, але котрі, як правило, оперативні і тактично керуються та координуються в межах основного бойового простору для досягнення синергічного ефекту у фізичному та психологічному аспектах конфлікту» [2, с. 444]. Ситуація, про яку тут говорить Гоффман, відноситься до гібридних війн, і згідно з його думкою, актор може бути як державним, так і недержавним. Однак у більшості його праць наголос робиться саме на недержавних акторах.

Р. О'Рурк висловлює це інакше (хоча дещо і підтримує погляди Гоффмана), визначаючи три групи акторів: ревізійні держави, країни-ізгої та транснаціональні загрозливі організації. Він пише: «Три основні групи противників, – ревізійні держави Китай та росія, держави-ізгої Іран та Північна Корея та транснаціональні загрозливі організації, зокрема джихадистські терористичні групи, – активно змагаються зі Сполученими Штатами Америки, і державами наших союзників і партнерів. Незважаючи на те, що вони відрізняються за характером і масштабами, ці суперники змагаються на політичних, економічних і військових аренах і використовують технології та інформацію для прискорення цих змагань, щоб змінити регіональний баланс сил на свою користь. Це в основному політичні змагання між тими, хто віддає перевагу репресивним системам, і тими, хто віддає перевагу вільним суспільствам» [3, с. 103].

В своєму аналізі О'Рурк підкреслює суперництво між двома різними державними системами. Коли мова заходить про державних акторів, він розрізняє ревізійні держави та держави-ізгої, але також визначає недержавних акторів, хоча слід ще попрацювати, щоб дізнатися більше про цілі та способи, якими недержавні суб'єкти можуть кинути виклик демократичним суспільствам.

Одним із факторів, який є спільним для гібридних акторів, є те, що всі вони так чи інакше прагнуть кинути виклик принципам верховенства права, що є однією з базових цінностей демократії. Протягом останнього десятиліття потужні та амбітні авторитарні режими, які систематично пригнічують політичний плюралізм і свободу вираження поглядів, щоб зберегти владу вдома, дедалі частіше застосовують ті самі принципи на міжнародному рівні [4, с. 17].

Авторитарні держави мають численні стратегії у своїй внутрішній політиці для збереження та утримання влади. Ці внутрішні політичні стратегії, здається, дотримуються логіки, подібної до тієї, що існує в ландшафті гібридних загроз. У той же час, авторитарні держави мають слабкі місця, які вони всіляко намагаються приховати. Одним із головних недоліків є те, що в авторитарній державній системі перехід влади завжди має відбуватися всередині режиму, і саме тому першою метою режиму є збереження влади. Це одна зі змінних, яка відрізняє поведінку авторитарних держав від демократичних.

Маніпулятивне втручання в інформаційну сферу є одним із основних активів і *modus operandi* авторитарних акторів. Інформація може змінювати переконання громадян щодо соціальних основ і перешкоджати їм вживати колективних дій проти режиму [5, с. 107]. Це означає, що авторитарні країни використовують інформацію, щоб вселяти довіру до власного режиму, перешкоджати будь-яким колективним діям і сіяти взаємну недовіру серед внутрішніх суспільних акторів. Крім того, стосунки між державою та медіа в авторитарних державах зовсім відрізняються від таких у демократичних державах. В авторитарних державах ЗМІ

рідко можуть висловлювати критику на адресу влади, якщо влада не перевірила та не схвалила цю критику. Критика та невдоволення часто виражаються різними способами, наприклад, через сатиру, культурний гумор і меми. У демократичних країнах медіа мають вказувати на недоліки режиму, виступати в ролі спостерігача суспільства та пробуджувати суспільні дебати.

Причому протягом останніх десятиліть медіа-ландшафт в демократичних державах суттєво змінився, відкриваючи нові можливості для втручання зовнішніх акторів у дебати внутрішнього характеру. До змін, що найбільше вплинули на створення нового медіа-ландшафту, можна віднести такі: 1) будь-хто може бути творцем новин; 2) виникли нові медіа-платформи; 3) виникли нові можливості створення контенту; 4) відбулось розширення охоплення контенту за межами місцевості, національних кордонів і культурних контекстів; 5) змінились медіа-бізнес-моделі та логіка доходів від медіа; 6) сформувалась економічна структура, яка базується на даних, особистій інформації та спостереженнях [6, с. 207].

Досліджуючи те, як авторитарні режими намагаються контролювати свої суспільства, не можна нехтувати використанням права. Авторитарні режими, як правило, засновані на принципі права, відповідно до якого правова система використовується як інструмент репресій і соціального контролю, тобто не діє верховенство права, відповідно до якого здійснення публічної влади є предметом стримувань і противаг [7, с. 28]. Ці уявлення про внутрішнє використання права як інструменту пошуку легітимності та контролю є яскравим доказом того, як авторитарні режими використовують правові аргументи.

Як зазначила Т. Ферм: «В епоху гібридних загроз закони стали набором інструментів, який використовується для створення впливу потенційних ворогів. Це означає, що закони відіграють нову важливу, але дуже складну роль у картах загроз. Коли супротивник діє поза межами закону та маскує свої дії, процес прийняття рішень опонента підривається» [8, с. 15]. Цей фундаментально відмінний підхід до внутрішнього використання права також відображається в тому, як демократичні держави та авторитарні режими розглядають і застосовують право у своїх зовнішніх відносинах. Демократичні суспільства зазвичай покладаються на внутрішні та міжнародні правові процеси для просування та поширення власних демократичних і ліберальних цінностей на міжнародній арені. Авторитарні режими часто сприймають це як загрозу своєму політичному виживанню і тому віддають перевагу більш традиційному, вестфальському підходу.

Робота з розплутування справжніх комерційних і геополітичних цілей є складною. Якщо держава оголосила, що її компанії є частиною її іншої політики, як у випадку з енергетичною стратегією Росії, опублікованою за президентства Путіна, тоді зв'язок між державними інтересами та бізнесом потрібно сприймати серйозно. В енергетичній стратегії Росії зазначено, що значні енергетичні ресурси та потужний паливно-енергетичний комплекс є інструментами проведення внутрішньої та зовнішньої політики, а роль країни на світових енергетичних ринках значною мірою визначила її геополітичний вплив. Звісно, це не означає, що компанії ніколи не працюють з державою в демократичних країнах, але ця співпраця дуже відрізняється від описаної вище.

Варто згадати, хоч і побіжно, але такі концепції, як «м'яка сила» та «публічна дипломатія», також пропонуються як інструменти, які використовуються для просування стратегічних інтересів держав. Обидві концепції є позитивною силою, і їх здатність кооптувати базується на волюнтаризмі. Проте Дж. Най, «батько» концепції м'якої сили, зазначив, що і Росія, і Китай неправильно сприйняли цю

концепцію [9, с. 24]. Хоча, можливо, справа не стільки в тому, що ці дві країни неправильно зрозуміли концепції, скільки в тому, що вони розуміють їх по-різному, на основі власної стратегічної культури. Публічна дипломатія в російському контексті є, по суті, частиною її стратегічного мислення, пов'язаного з активними заходами та тактикою історичного втручання, і тому розуміється зовсім інакше, ніж у західній літературі [10, с. 308]. Отже, замість «м'якої сили» чи публічної дипломатії ми повинні аналізувати дії та діяльність цих та інших авторитарних країн з точки зору «жорсткої сили».

Висновки. Таким чином, прогрес у соціальних медіа та кіберінструментах розширив можливості впливу на цільові аудиторії та маніпулювання ними, і вони явно використовувалися державними акторами в гібридних кампаніях. Певною мірою це також стосується таких організацій, як Ісламська держава, які керуються радикальними, антидемократичними планами покарання «невірних» і «сретичного способу життя» на Заході, а також просувають свої програми серед західних країн. Але здатність здійснювати такі дії, щоб завдати шкоди західним суспільствам, поки що була обмежена, за винятком терористичних атак, скоєних прихильниками, натхненними пропагандою та наративами, які поширюють такі організації. Втім, діяльність радикальних послідовників консервативної ідеології салафітів/джихадистів може слугувати прикладом явного і зростаючого виклику гібридної природи.

Все це свідчить, що експлуатація державами недержавних акторів, вбудованих у цільову державу чи цільову аудиторію, як примножувача сили, швидше за все, буде невід'ємною та зростаючою частиною прояву гібридних загроз у майбутньому. При цьому коли шкідлива діяльність відбувається скоординовано та систематично, дуже ймовірно, що до неї майже завжди будуть залучені недержавні актори, а початкова здатність зрозуміти, чи пов'язана ця діяльність з таємним державним керівництвом і підтримкою, буде дуже обмеженою.

Тому з різних точок зору, не в останню чергу з політичної, знання того, хто є ініціатором шкідливих подій, буде надзвичайно важливим для визначення відповіді та того, як протистояти гібридним загрозам у майбутньому. З цієї причини науковцям і дослідникам вкрай важливо не лише зосереджуватися на поточних подіях, пов'язаних із діяльністю держав у сфері гібридних загроз, важливо також досягти кращого розуміння розмаїття гібридних загроз, щоб мати можливість протистояти постійним проявам майбутніх викликів національній і міжнародній безпеці та обмежувати їхній вплив.

REFERENCES:

1. Arreguin-Toft, Ivan. (2001) "How the Weak Win Wars: A Theory of Asymmetric Conflict." *International Security*, 26(1): 93–128. <https://doi.org/10.1162/016228801753212868>
2. Babbage, Ross. (2019) "Stealing a March: Chinese Hybrid Warfare in the Indo-Pacific: Issues and Options for Allied Defense Planners Volume II : Case Studies." Center for Strategic and Budgetary Assessments II: 1–51. https://csbaonline.org/uploads/documents/Stealing_a_March_Annex_Final.pdf%0A25
3. Baldwin, David A. (1985) *Economic Statecraft*. Princeton: Princeton University Press.
4. Cullen, Patrick J, and Erik Reichborn-Kjennerud. (2017) "MCDC Countering Hybrid Warfare Project: Understanding Hybrid Warfare".
5. Bartosh, Aleksandr. (2013) "Purpose and Mechanisms of the Controlled Chaos Model". *Nezavisimaya Gazeta*, 2013. https://nvo.ng.ru/concepts/2013-09-27/6_chaos.html

6. Berdal, Mats. (2011) “The ‘New Wars’ Thesis Revisited””. In *The Changing Character of War*. Oxford : Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/acprof:osobl/9780199596737.003.0007>
 7. Blackwill, R D, and J M Harris. (2016) “The Lost Art of Economic Statecraft.” *Foreign Affairs* 95(2): 99–110.
 8. Bunker, Robert. (2013) *Mexican Cartel Essays and Notes: Strategic, Operational, and Tactical*. A Small Wars Journal-El Centro Anthology. iUniverse.com.
 9. C4ADS. (2019) *Above Us Only Stars: Exposing GPS Spoofing in Russia and Syria*. C4ADS innovation for peace.
 10. Chen, Jidong, and Yiqing Xu. (2017) “Information Manipulation and Reform in Authoritarian Regimes*”. *Political Science Research and Methods* 5 (1):163–78. <https://doi.org/10.1017/psrm.2015.21>
-